

A FALUVEZETŐ

A MAGYAR FALU mai közléte nagyon tarka képet mutat. A kép alkatelemei ugyan nem újak, mert bárhol, bármelyik agrárállamban feltalálhatók, színbeli eltérései azonban mégis szembeötlők. Az eltérések oka — nézetem szerint — hazánk közigazgatásbeli fejlődési irányában keresendő, mely viszont a lakosság agrárjogbeli eredete szerint mutat nagy fejlődést, vagy még egészében nem pótolta hiányokat.

Hazánk falvai agrárjogbeli eredetük szerint évszázadok óta szabad nemes, vagy csak 80 év óta szabaddá vált jobbágy községek, az iparosok alkotta városokról, vagy ilyen eredetet kimutató, városokból visszafejlődött községektől nem beszélve. Falvaink között a falufejlésztés tekintetében tapasztalható eltéréseket éppen a falvak eredetével: a lakosság átörökölt hajlamai közötti természetes különbségekkel tudjuk megmagyarázni. Nem várhatunk a majdnem ezeréves jobbágyivadéktól olyan falufejlésztési érzéket, non kereshetünk nála olyan kultúrabeli szükségleti igényeket, mint a szabad évszázados bocskoros nemes falvak lakóinál. Munkája, környezete, életkörülményei, mindkét eredetű lakosságunknak egyformák, sorsuk is egy: a mezőgazdálkodás, küszködés az általa nem érzékelhető agrárválsággal, küzds a természet elemeivel, remegés a jégfelhőtől, állandó birkózás terményei állati és növényi kártevőivel, mégis — kultúrabeli igényei nagyon különbözök. Ami az egyik faluban természetes követelmény, például a villamosítás, azt a másik falu elveti azzal, hogy nincs rá sem pénz, sem szükség!

A nemes eredetű falu mezőgazdálkodása rendszerint jobb, földjei is jobbak, a többtermelésre haladottabb gondolkozásán kívül az a körülmény is predesztinálja, hogy kisebb alakulatokban fordul elő; míg a jobbágyközség nagy lélekszámú, szaporodás tekintetében is előnyösebb statisztikája mellett a jobbágybirtok állandóan aprózódik, mindig több és több lelket kénytelen eltartani, aminek ellensúlyozására a többtermelés terén nagyon sok ma is és a jövőben is a tennivaló.

A falu közéletének szellemére a falu lakosságának eredete természetesen szintén reányomja bélyegét. Közigazgatásunk, mely a jogász igazgatástól a háború után a közigazdasági igazgatásra igyekszik áttérni, falusi önkormányzati szerveivel van hivatva a falufejlésztés fedezetét a falu többtermelése útján előteremteni.

Lakosságunknak a közdolgok iránt való érdeklődése mérsékelt, talán a közelmúlt időben lezajlott földreform volt az egyedüli olyan jelenség, amely nagy tömegeket mozdított meg. A törvények, rendeletek, ame-

lyek hozzá, gondolkodásához, életnyilvánulásaihoz közel eső dolgokat rendeznek: érdeklik, ezek kedvelt témái a falusi népművelési előadásoknak, viszont a gazdálkodás megjavítását célzó előadásokat is meghallgatja, azonban elmondott vagy írott igazságokat, ígéreteket nem sokra becsül: csak érzékelhető és előtte ismétlődő dolgoknak hisz, azt is óvatosan követi, a kísérletezéshez alig van érzéke. Ezért volnának nagyjelentőségűek a szaporítandó mintagazdaságok.

Nagyban és egészében ez az alapvonása minden olyan önkormányzati vagy társadalmi testületünknek, melynek kereteit falusi lakosságunk tölti ki.

Falvaink szintjének emelése elméletileg a képviselőtestületek kezébe van letéve. Ezen elsőrendű önkormányzati testületünk volna hivatva a falufejlesztést szolgálni, istápolni, minden ilyen irányú mozgalmat támogatni, ha annak szükségét érzi, megindítani, ha az anyagi feltételek megvannak. Sajnos, a szanálás óta rendelkezési köre szűkre szabott, kezdeményezési köre lehetetlenül korlátozott; érdekeitől távoleső célokra kénytelen adózni a falu, úgyhogy maximált bevételei a saját céljaira való áldozását úgyszólván lehetlenné teszik. Beruházásai nem a szükségesség szempontjából kerülnek felülbírálás alá, hanem a korlátozott fedezet szemszögéből: és az utóbbi szempont a döntő.

Képviselőtestületeink összetétele, különösen mezőgazdálkodó falvainkban, nagyon egynemű, eltekintve az abban hivatalból helyet foglaló tisztviselőtagoktól (az önálló hatáskörű jegyzők, a körorvos); nem változtat ezen a megállapításon az a körülmény sem, hogy a képviselőtestület felerésze a legtöbb adófizető jogán nyerte képviselőtestületi pozícióját, mert különösen jobbágy eredetű községeinkben a virilis jog nem olyan választóvonal, amely szembeötlő lenne. A virilis jogon helyet nyert községi képviselő miben sem különbözik a választott képviselőtestületi tagtól: azonos a gondolkozásmódja, egy a sorsa, egyformák az igényei. Ritka eset az, midőn egyik-másik földhözragadt munkás kívánczik be a semmi javadalommal sem járó képviselőtestületi helyre, kenyérkeresete megakadályozza ezen megbízatással járó teendőinek az ellátásában. A kommún idején, midőn községem is a földművestanács megalakítására kényszerült: a régi képviselőtestületet viriliseivel — egy kivételével — és választott tagjaival a földművestanácsba beválasztotta. Roppant megbotránkozást keltett, midőn az új tag az ülések alatt elmulasztott napszámkeresetének megterítését kérte.

A községi képviselőtestület útján vesz részt a közigazgatásban a falu laikus eleme, ennek a széles önkormányzati jog az egyedüli egészséges alapja. A centralizáló irány és az ebből folyó rendeletgyártás ezt a részvételt lehetlenné teszi, mert a rendeletek tömegében egyrészt az eligazodás lehetetlen, másrészt falvaink kaleidoszkópszerűen váltakozó fekvésbeli, termelési iránybeli adottságaira egyformán jó és haszonnal alkalmazható rendelkezések el sem képzelhetők. Ha mégis fennállnak ilyen rendelkezések, azok a képviselőtestületekből vagy lázadó elégedetlen társaságot termelnek ki, amely minden általa helyesnek ítélt lokális érdekű határozatával a rendelet vagy törvény tiltó szakaszait találja szembeszegezve, vagy akcióképtelen, halódó,

minden iránt közönyös társasággá züllesztí le ezt a különben jobbsorsra érdemes testületet.

A falu közéletének másik része a társadalmi egyesületekben folyik le. Ilyenek a szövetkezetek (hitel-, fogyasztási, állatbiztosító, tej-, villany- stb.), levente- és egyéb sportegyesületek, gazdakör, faluszövetségí fiók, kaszinó, tűzoltóegyesület, műkedvelő- és egyéb önképzőkörök. Falusi lakosságunk bár a társadalmi egyesületeknek nem barátja, ahol és amelynek szükségét érzi és megalakításának eszméje tőle származik: szereti és támogatja. Mindezeknek éltető eleme, hogy a közönség állandóan hasznukat lássa, például a tej szövetkezet többet fizessen a tejért, a fogyasztási szövetkezet olcsóbban áruljon, mint a konkurrens. Mihelyt ezek a feltételek csak egy kis átmeneti időre is teljesítetlenek, elveszti bizalmát az intézményben, hajlamossá válik cserbenhagyására. Népünk még mindig nem nevelődött annyira, hogy az ősi jobbágságnak abból az eszmeköréből kinőjjön, hogy tisztán a saját erejéből próbáljon megállani, alkotni, vezetni, megküzdenni a termelés és értékesítés terén fennálló nehézségekkel. Ezen a téren ma még nagyon rátermett és erős vezetőkre van szüksége.

Legelsőbbrendű vezére ma a közigazgatás, illetve a közigazgatási funkcionáriusok: falvakon a jegyző, akinek a nevelésben elengedhetetlen segítsége a pap és a tanító.

Különösen a háború óta a falusi ügyekkel foglalkozó országos egyesületek, szaklapok állandóan hangoztatott kívánsága, hogy a falu leendő tisztviselőit már az iskolában faluvezetőkke képezzék ki. Történetek is módosítások a jegyzőképzés terén ilyen irányú tantárgyak beállításával, a tanítóképzőkben a gazdasági képzés intenzívebbé tételével, ezek azonban csak kezdetnek elégségesek.

A falusi tisztviselő faluvezetői képesítésénél nemcsak az elméleti tudásbeli adatok a fontosak, hanem a falu életének megismerésébe Való behatóló képesség is, amely kitartó és évtizedre terjedő munkát kíván. Az a faluvezető tisztviselő, aki csak átmeneti állomásnak tartja a falut, vagy nem elégséges előismerettel olyan intézménynek alapítását erőszakolja, amely a falu népének lelkiületétől távol esik, vagy nem elég felvilágosító előkészítéssel fog a munkához, s így többet ronthat, mint használ. Tapasztalat mutatja, hogy ahol egy tej-, hitel- vagy fogyasztási szövetkezet a múltban felszámolni volt kénytelen, ott hasonló új szövetkezet megalakítása szinte lehetetlen. Fokozottan bizalmatlan falusi népünk az ilyen alakulásokkal szemben és pénzét nem adja, legalább is nem szívesen adja oda. A maradandó eredményeket felmutatni akaró faluvezetőnek tisztában kell lennie legelsősorban a lakosság eredetével, vagyoni, kereseti viszonyaival, értékesítési módjaival, termelésének irányával, a falu hasznos fejlődési szükségleteivel és lehetőségeivel. Nemkülönbén fontos a személyismeret, az előzetes felvilágosítás, a propaganda során szükséges a rokonságok és érdekösszeköttetések ismerete, mert népünk a közügyek szolgálata terén sem mindig tudja a személyt és annak érdekét kikapcsolni.

Az ön- és családí érdekek úgy a társadalmi, mint a hivatalos falu-fejlesztési mozgalmaknál nagy szerepet játszanak; erre a tényre a faluvezetőnek elsősorban kell tekintettel lennie; ezt, egyrészt mint kihasznál-

ható, másrészt a dolog természete szerint mint tompítandó, eliminálandó körülményt számításából soha kihagynia nem szabad. Erőszakos nyersséggel ezek a kérdések el nem intézhetők. Az egyéni érdek, — egy ember érdeke — ha merev visszautasításban részesül, könnyen szélesedik ki csoport-, családi érdekké, a döntés csak ezen nehézségek eliminálása után történhetik. Receptet adni ilyen esetekre nem lehet; heterogén érdekeknek az egységes cél irányába való összefogása a faluvezető rátermettségének a próbája.

Sokszor tapasztaljuk, különösen a központi szervezetek kiküldöttei részéről, hogy egységes recepttel igyekeznek a célnak propagandát csinálni.

A sok helyütt már bevált módszerrel kezelik az értekezlet, a gyűlés közönségét, csodálkozásuk hirtelen csap át a bosszankodásba a siker hiánya láttára, kellemetlen emlékekkel távoznak. A falut okolják: nincsen érzéke a haladás iránt! Pedig a sikertelenségnek nagyon is indokolt oka van: a séma. Séma a kezelési modorban és séma a tárgyban.

Séma a kezelési modorban, megszólításban, a tömör, idegen szavakkal ékesített előadásban, mely már a témakörben bizonyos jártasságot feltételez; a hallgatóság értelmi, művelődési szintjének, ismereti körének nem ismerése. Az egyforma vállveregető barátkozás az egyik faluban beválhat, de a legtöbb esetben a „jött-ment“ városi „úr“ iránt csak a bizalmatlanságot fokozza. A népszerűsködő megszólítás, a népies, a nép által szokásos egymásközötti megszólítás használata a legtöbb helyen csak visszatetszést szül, melynek kiirthatatlan velejárója a bizalmatlanság megcsökönysödése.

Jobbágy eredetű falusi lakosságunknál az aprólékosságig menő egyszerű nyelvezetű, magyarázó, pátozmentes síma előadás, a lényeg megértésére való törekvés, azután a kérdés anyagi oldalának teljes és őszinte megvilágítása; nemes eredetű falusi lakosságunknál emelkedettebb hang, nagy összefoglaló előadási modor, mely alkalmas helyen a patetikust is elérheti, különösen a hatásos befejezés a fontos. Csodálatos ennek a rétegnek az idegen szavakhoz való vonzódása. Nagyrészt meg sem érti, bár nagy napilapokat szokott olvasni, idegen szavakkal telt, szóvirágos, a lényegyet messze elkerülő értéktelen szónoklatok képesek lelkesedését felkelteni, és ha a fehér asztalnál kérdéseire a szakszerű felvilágosítást is megkapja, az új alakulás szerveiben hiúságának megfelelő elhelyezését megtalálja: nagyon használható anyagnak bizonyul. Nagyban és egészben ez mondható a túlnyomó bevándorolt elemekből összetevődött városias községeknél is, azzal a hozzáadással, hogy a szervezőnek a félműveltséggel szemben nagyon erős szakerőnek kell lennie; a tudálékosság ellen csak nagy és széles tárgyi tudás az egyedüli fegyvere. A falu nagybirtokosain fordul meg minden; szociális érzékük, józan életfelfogásuk egyedüli alapja a falu boldogulásának.

A központi szervezőnek a másik tehertétele a tárgybeli séma. A propaganda minél nagyobb területeket akar az eszme szolgálatába állítani, nem keresi, de nem is válogathatja ki az erre alkalmas falvakat előre, abból a szempontból, hogy hol van szükség és készség az általa propagált munka megszervezésére.

A falu szükségleteit a helyi vezető ismeri, illetve ismerheti meg közvetlenül. Csak azok az alkotások életképesek, melyek szervezése helyi szükség folytán indult meg.

A helyi vezetés kérdése, a helyi vezető kialakítása tehát legfontosabb kérdése falvainknak. A helyi közigazgatási tisztviselőnek, a jegyzőnek faluvezetői hivatását már említettem. Erre a hivatásra való előkészítés napjaink egyik legnagyobb problémája. A községi és körjegyzők képesítésének emelése már úgyszólván elhatározott dolog, a kivitel, a mód még ismeretlen. Jogi egyetemi, közgazdasági kari, vagy — a külföldi közigazgatási főiskolák mintájára szervezendő — közigazgatási intézet, vagy a közgazdasági kar közigazgatási szakának megfelelő átszervezésével nyerjük-e azt az iskolatípust, mely a közigazgatás megváltozott feladatainak megfelelő jövő közigazgatási tisztviselőt kialakítja: ma még megmondani nem lehet. A főelv, miszerint az összes közigazgatási tisztviselők alapképesítésének egyeznie kell, szinte eldöntöttnek tekinthető a legilletékesebbek nyilatkozatai alapján; viszont a tárgyalás alatt álló, a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat a községi és körjegyzők részére speciális képesítést ír elő. Ezen két elv egybevetéséből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az egyetemi képesítésen túl a faluigazgatási tisztviselők részére a vármegyeiekéhez hasonlóan megállapítandó gyakorlati idő után a jelölt gyakorlati szakvizsgán tartozik képességeit igazolni. Ebben is a falu speciális igazgatási szükségleteinek meglátását kell megállapítanunk, ehhez azonban a szakvizsga utáni időre nézve valami úton gondoskodnunk kellene olyan megoldási lehetőségről, mely a falu vezetésére hivatott fiatalembernek lehetővé tenné a nagyobb gyakorlati látókör megszerzését szolgáló szabadabb mozgást, mint amelyet a mai szinte egy járás szűk körébe préselt lehetőségek nyújtanak. Az önkormányzati gondolat sérelme nélkül szükséges lenne olyan módozat beállítása, hogy a még nem önálló előadói ügykört betöltő fiatalember legalább egy vármegye keretében, vagy több e célból társult vármegye keretében gyakorlati tanulmányai kiegészítése céljából egyik községből a másikba áthelyezhető legyen, mint például ma a szolgabírák; így több község lakosságát megismerve, közintézményeit tanulmányozva, kiviteli lehetőségeit megismerve, a látottakat a vezetésére bízandó községben minél jobban gyümölcösíthesse, átvihesse. Napról-napra látjuk örnek a mai választási rendszeren alapuló idő- és ambícióvesztésnek nagy hátrányait. Napról-napra adódnak kérdések, melyeket a szükséges látókör híján megoldani nehéz. A falufejlesztés terén egyes kiváló érzékű és találékony faluvezetők hatalmas eredményeket értek el, de ennek a módszerei a nagy köz javára nem kamatoznak, mert kiviteli módozatai a falu határán kívül ismeretlenek és műhelyéhez a mai választási rendszer mellett senki közel nem férközhetett. Mindezt pedig meg lehetne oldani kérelemre csere útján, vagy fakultatív áthelyezésekkel.

A mai faluvezető jegyző elsőrendű új feladatai a levanteintézmény, az iskolán kívüli népművelés és a nemzeti munkavédelem ügye. Ezek előírt, úgyszólván hivatalos kötelességei közé tartoznak. Mindhárom sok találékonyságot, ügyességet és hozzáértést kíván. A reájuk vonat-

kozó utasítások nagyban és egészben keretet és célt jelölnek ki csupán, a munka azonban úgyszólván évtizedekre menő egységes módszert kíván meg. Viszont e három irányú munkába roppant nagy programm fér bele, egy ember munkaerejét már egy középköztségben is teljesen leköti.

Ma már mutatós járási és vármegyei versenyekre jönnek össze a leventék százai, a kiválogatottak katonás rendben bemutatják képességeiket: nagyon felemelő látvány, szemet, lelket gyönyörködtető; a megszervezés nehéz évein túl vagyunk. Azonban a jegyzőkön kívül a szolgabírák és a vármegyei másodfokú büntető előadók tudnának még arról beszélni, hogy milyen nehezen, müyen akadályok leküzdése után sikerült ezt az intézményt meggyökereztetnünk; ma már elfeledtük azokat az időket, midőn néhány heti foglalkozás után a kijelölt oktatók egymásután hagyták el helyüket, mert testi épségük volt veszélyeztetve, kénytelenek voltak a jegyzők az oktatók helyére állva egyetlen vasárnapi szabad délutánjukat sok-sok faluban feláldozva az oktatást végezni, amíg az anyag alkalmassá vált a mai oktatói kar által történő továbboktatásra. Most, amikor a téli estén a „Levente Otthon“ jól fűtött helyiségeiben a leventelétszám 50—60%-át együtt látjuk a könyvkikölcsönzésnél, vagy a sakk- és egyéb szórakoztató játékok táblái felett: elfeledjük azokat a nehézségeket, amikor a gyakorlatokra kényszerrel kellett a fiúkat egybegyűjtenünk. Ez az anyag már alkalmas az eredményes továbbképzésre, az alapozó munka megtörtént.

Az iskolánkívüli népművelés ezer gondja, megszervezésének még nagyobb nehézségei, az előadók, a falusi népünket vonzó témák kiválasztása, a hallgatóság számának biztosítása, amidőn annak biztosítására az előadások vonzóná tételénél egyéb eszköz rendelkezésünkre nem áll: ezek után nem speciális képzésre van-e a faluvezetőnek szüksége?

A népművelésnél a tanítói kar, csakúgy, mint a leventeintézménynél, a jegyzőnek legértékesebb segítőtársa, azonban az intézményért, az anyagi feltételek biztosításáért, az eredményt illetőleg csak a jegyző felelős!

A népművelés a legtágabb lehetőségeket biztosítja a faluvezető részére falufejlesztési tervei propagálását illetőleg. A képviselőtestületi munkán túl itt adva van a szervezendő intézmények ismertetése, az ellenvélemények megismerése és kielégítése, vagy a meggyőzés lehetősége.

A nemzeti munkavédelem, a faluvezetésnek a háború utáni harmadik félhivatalos munkatere, nagy nemzeti célokat szolgál. Szervezésénél újból és főleg a faluvezető erkölcsi hitelére, köznyelven népszerűségére van fokozottan szükség. A nagy vér- és anyagi veszteséget szenvedett falu nem szívesen hall forradalomról, felfordulásról, sem az ezekkel kapcsolatos dolgokról. Lakosságunk politikai tekintetben mondhatni indifferens, csak a gazdasági jobb érvényesülés érdekli, gyanakodva gondol tehát minden olyan beszédre, mely politikai felfordulás lehetőségéről és ez ellen való preventív intézkedésről beszél. Az átélt felfordulás alatti nyomorgatásaira nem szívesen gondol, az ezek ellen való előzetes védekezést ma már szinte feleslegesnek

ítéli. Bizalmát feltétlenül bíró vezetőjét azonban követi, mert annak becsületes szándékairól meg van győződve.

A falu egyéb, nem hivatalos falufejlesztési munkaterem a társadalmi egyesületekben a jegyző jelenléte szinte elengedhetetlen. Az egyházközségeknél is ott találjuk a jegyzőt; a társadalmi célokra való gyűjtéseknél hathatós már a jegyzőnek első aláírt adománya, a társadalmi egyesületek által rendszerint jótékonycélra rendezett előadásokon a jegyző jelenléte.

A jegyzőn kívül a falvakon a tanítóság és a papság játszik a faluvezetés körül nagyobb szerepet. Falusi lakosságunk közül politikai téren elvéve kiemelkedett egyének ritkák, a faluvezetés kérdésénél róluk országos vonatkozásokban nem igen beszélhetünk. A régi faluvezetők, illetve irányítók, a középbirtokosok lassan egészen elvesztik jelentőségüket; egynéhány kiváló egyed ma még ugyan helyén van, de kérdés, hogy fiaik képesek lesznek-e még betölteni atyáik hivatását. Általában ez az osztály, mely legtöbbet volna hivatva tenni a faluért, a földreform végrehajtása óta került szembe a faluval, mert ezt már csak a házhelyek céljára esetleg birtokából igénybevett néhány holdnyi terület is érzékenyen érintette és ha viselt is ilyen tisztséget, megbántva elhagyta.

A faluvezetés, az arra nevelés kérdése még sok gondot fog okozni az illetékeseknek. Azonban nem halogatható fontos kérdés, melynek megoldását ezer és egy faluprobléma követelőén sürgeti. Remélhetjük, hogy a községi háztartások törvényi rendezése kapcsán a falufejlesztés anyagi része megnyugtató megoldást nyer, melyet nyomon kell követnie a faluvezetés, a jegyzőképzés korszerű megoldásának.

Falvaink jövője a faluvezetők jó kiképzésén kívül a terményértékesítés intézményes megszervezésén és az ezt követő többtermelés népszerűsítésén nyugszik. Ezek azok a tényezők, melyek a falu jólétét biztosítani, a városokba szivárgás folyamatát megállítani képesek. A falu jólétének kérdése nemzeti kérdés, melynek minél eredményesebb megoldásán való közremunkálás minden igaz, hazáját szerető magyarnak első kötelessége.

FÖRHÉNCZ SÁNDOR